

INGLIZ TILIDAGI BA'ZI DINIY TERMINLARNING MORFOLOGIK XUSUSIYATLARI

Mavlonov Otabek Anvarovich

Alfraganus University

Xorijiy filologiya kafedrasi katta o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada ingliz tilidagi diniy terminlarning strukturaviy xususiyatlari o'rganilib, ularning morfologik, fonologik va sintaktik xususiyatlariga e'tibor qaratiladi. Keng qamrovli adabiyotlarni o'rganish va tanlangan diniy matnlarni batafsil tahlil qilish orqali tadqiqot diniy lug'atni umumiy ingliz tilidan ajratib turadigan asosiy namuna va xususiyatlarni aniqlaydi.

Kalit so'zlar. Diniy terminlar, ingliz tili, morfologiya, fonologiya, sintaksis, korpus tahlili, teologik lug'at.

Til diniy e'tiqod va urf-odatlarini ifodalash uchun hal qiluvchi vosita bo'lib xizmat qiladi. Ingliz tilida diniy terminlar ma'naviy, ta'limot va liturgik ma'nolarni ifodalovchi keng ko'lamli lug'atni o'z ichiga oladi. Ushbu terminlarning strukturaviy xususiyatlarini tushunish tilning diniy tafakkur tomonidan qanday shakllanishi va shakllantirilishi haqida tushuncha berishi mumkin. Ushbu tadqiqot ingliz tilidagi diniy terminlarning strukturaviy xususiyatlarini tahlil qilish, ularning morfologik, fonologik va sintaktik jihatlariga e'tibor qaratishdan iborat.

Diniy tilni o'rganishga turli tomonlardan, jumladan, teologik, ijtimoiy-lingvistik va lingvistik nuqtai nazardan yondashilgan. Stiven T. Katzning "Diniy til: kirish" ("Religious Language: An Introduction") va Deyl Spenderning "So'zlarning kuchi: din, til va jamiyat" ("The Power of Words: Religion, Language, and Society") kabi mashhur asarlar tilning diniy kontekstlarda qo'llanilishi bo'yicha asosli tushunchalarni beradi. Morfologik tadqiqotlar diniy terminlarning shakllanishida affiksatsiya va birikmaning o'rni ko'rsatilgan bo'lsa, fonologik tahlillar diniy matnlarda alliteratsiya va assonansning qo'llanilishini o'rganib chiqdi. Boshqa tomondan, sintaktik tadqiqotlar diniy nutqda ko'pincha qo'llaniladigan o'ziga xos gap tuzilmalarini o'rganib chiqdi.

Ingliz tilidagi diniy terminlarning strukturaviy xususiyatlarini o'rganish uchun korpusga asoslangan yondashuv qo'llanildi. Diniy matnlar, jumladan, Injil, Qur'on (ingliz tiliga tarjimai), turli madhiyalar va liturgik matnlar jamlanmasi tuzildi. Diniy terminlarning morfologik, fonologik va sintaktik xususiyatlarini aniqlash va turkumlashtirish uchun korpus lingvistik dasturiy vositalar yordamida tahlil qilindi.

Ingliz tilidagi diniy terminlarning strukturaviy xususiyatlari morfologiya, semantika, sintaksis, fonologiya va sotsiolingvistika kabi bir qator lingvistik jihatlarni qamrab oladi. Mana bu xususiyatlarni o'rganish:

- Affiksatsiya: Ko'pgina diniy terminlar prefiks va qo'shimchalar yordamida yasaladi.

- Prefikslar: "anti-" (masalan, antichrist), "re-" (masalan, rebirth).

- Qo'shimchalar: "-ism" (masalan, Buddhism), "-ist" (masalan, atheist, evangelist).

- Qo'shma so'z: Ikki so'zni birlashtirib, yangi termin hosil qilish.

- Misollar: "godfather," "churchyard," "holyday" (holiday).

Diniy terminlarning morfologik xususiyatlar

Affiksatsiya

Affiksatsiya yangi terminlarni yaratish yoki ularning ma'nosini o'zgartirish uchun asosiy so'zlarga prefiks va qo'shimchalarni qo'shishni o'z ichiga oladi. Diniy kontekstlarda bu jarayon odatda din bilan bog'liq tushunchalar, amaliyotlar, mafkuralar yoki tarafdorlarni bildiruvchi terminlarni shakllantirish uchun ishlatiladi.

- Prefikslar:

- anti: qarshilik yoki dushmanlikni bildiradi. Misol: antichrist (Masihga qarshi chiquvchi).

- re-: Takrorlash yoki orqaga harakatni bildiradi. Misol: rebirth (yangi yoki ikkinchi tug'ilish, ko'pincha ruhiy ma'noda qo'llaniladi).

- qo'shimchalar:

- -ism yoki -ity: ta'limotlar, amaliyotlar yoki mafkuralarni ko'rsatadigan otlarni yaratish uchun ishlatiladi. Misollar: Buddhism (Budda ta'limotiga asoslangan din), Christianity (Iso Masih ta'limotiga asoslangan din).

- -ist: ma'lum bir ta'limot yoki tizimga amal qiladigan yoki unga amal qiladigan shaxsni ko'rsatadigan otlarni yaratish uchun ishlatiladi. Misollar: atheist (Xudoning mavjudligiga ishonmaydigan odam), evangelist (boshqalarni xristian diniga o'tkazishga intilayotgan shaxs).

Qo'shma so'zlar yasash orqali

Qo'shma so'zlar yasash ikki yoki undan ortiq so'zlarni birlashtirib, aniq ma'noga ega yangi so'z yaratishni o'z ichiga oladi. Bu jarayon diniy terminlarning shakllanishida ham keng tarqalgan.

- Misollar:

- godfather: nasroniy suvga cho'mishdagi erkak homiy yoki vasiy.

- churchyard: cherkovga ulashgan hovli yoki yer, ko'pincha qabriston sifatida ishlatiladi.

- holyday (holiday): dastlab diniy bayram yoki nishonlanadigan kunga ishora qilingan; hozir odatda bayram yoki dam olish kunini belgilash uchun ishlatiladi.

Bu morfologik jarayonlar diniy leksikani kengaytirishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, murakkab diniy tushuncha va amaliyotlarni aniq ifodalash imkonini beradi.

Ingliz tilidagi diniy terminlarning o‘ziga xosligi shundaki morfologik, fonologik va sintaktik xususiyatlar bilan tavsiflanadi, bu ularning diniy muloqotdagi ajralmas rolini aks ettiradi. Bu xususiyatlar diniy lug‘atni umumiy tildan ajratibgina qolmay, balki chuqur ma’naviy va aqidaviy ma’nomlarni ifodalashga ham yordam beradi.

Kelajakdagi tadqiqotlar turli an’analar va tarixiy davrlarga oid kengroq diniy matnlarni o‘z ichiga olgan holda korpusni kengaytirishi mumkin. Diniy va dunyoviy til o‘rtasidagi qiyosiy tadqiqotlar diniy lug‘atning o‘ziga xos xususiyatlarini yanada yoritishi mumkin. Bundan tashqari, diniy tildan foydalanishning kognitiv va pragmatik jihatlarini o‘rganish uning kommunikativ funktsiyalari haqida chuqurroq ma’lumot berishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR R O‘YXATI

1. O. Mavlonov. STRUCTURAL FEATURES OF RELIGIOUS TERMS IN ENGLISH. Western European Journal of Modern Experiments and Scientific Methods. Volume 2, Issue 5, May, 2024, Pages 215-221, <https://westerneuropeanstudies.com/index.php/1>
2. Al Faruqi, I.R. (1986). Toward Islamic English. Virginia: International Institute of Islamic Thought.
3. Uluqov N., O‘zbekcha diniy matnlarda teonimlar va ularning tadqiqi hamda talqini.- Namangan, 2020.-2 b.1
4. Bakirov M., Fenomen parallelizma drevneyshix mifologicheskix teonimov.- Kazan, 2011.-1